

● Recensie *Nieuwe lichamelijkheid*

Descartes is verkeerd begrepen

Filosoof Jenny Slatman werpt een interessant licht op onze omgang met obesitas, racisme, seksisme en meer. Telkens weet ze de blik van de lezer te kantelen.

Door Frank Meester

Als artsen geen lichamelijke oorzaak kunnen vinden voor een klacht, dan moet het wel een psychisch probleem zijn. Mensen die een dergelijke diagnose krijgen, zijn daar vaak niet zo blij mee. Ze hebben de indruk dat ze niet serieus worden genomen. Hun klachten zitten blijkbaar 'tussen hun oren' en bestaan eigenlijk niet echt. Dit onderscheid tussen lichamen en geest, het dualisme, blijkt nogal problematisch. Want wat is dat geestelijke als het blijkbaar niet 'echt' bestaat? Moeten we er niet gewoon vanaf - en dus ook van dat dualisme? Waarom concentreren we ons niet gewoon op het lichaam alleen?

Dat probeert filosoof Jenny Slatman in *Nieuwe lichamelijkheid*. Velen voor haar deden daartoe ook al pogingen, maar meestal mondden die uit in een tamelijk plat wereldbeeld waarin alles, en dus ook de mens, gereduceerd werd tot fysieke processen. Dat gebeurt niet in *Nieuwe lichamelijkheid*. Slatman weet op originele wijze het dualisme te omzeilen en toch de helemens in zijn (sociale) omgeving te behouden.

De 17de-eeuwse filosoof René Descartes wordt vaak gezien als de aanstichter van het kwaad. Met zijn radicale twijfelexperiment, zijn beroemde 'ik denk dus ik ben' en het absolute verschil tussen lichaam en geest dat daaruit zou voortkomen, zou hij de basis hebben gelegd voor de moderne dualistische manier van denken. Maar volgens Slatman is de Franse filosoof verkeerd begrepen. Zijn twijfelexperiment - als je aan alles twijfelt, blijft er dan iets over waarvan je zeker kunt zijn? - was niet zomaar een oefening die je te pas en te onpas kon uitvoeren, maar een diepgaande filosofische meditatie die je hoogstens één keer in je leven moest proberen.

En alleen in deze diepe meditatie ervaar je het grote verschil tussen lichaam en geest. In het dagelijks leven lopen die twee veel meer in elkaar over, zo meende de 17de-eeuwse denker volgens Slatman. Maar of Descartes zelf nu wel of niet dacht dat er een strikt onderscheid bestond tussen lichaam en geest, zeker is dat zijn navolgers dat wel dachten en wij met de erfenis ervan zitten.

Om daar vanaf te komen, stelt Slatman voor om het 'ik denk' van Descartes te vervangen door 'ik kan'. 'Ik denk' werpt het individu volledig op zichzelf terug, terwijl 'ik kan' de mens juist terugzet in zijn omgeving. Slatmans 'ik kan' verwijst namelijk naar hoe soepel iemand zich in de wereld beweegt - wat deze persoon daar allemaal kan.

Maar die soepelheid wordt niet alleen bepaald door hoe goed een lichaam werkt. Natuurlijk, wanneer een lichaam niet optimaal functioneert kan dat zorgen voor een verstoord 'ik kan', maar dat 'ik kan' heeft ook te maken met de mate waarin een bepaald lichaam 'verwelkomd, uitgenodigd en gefaciliteerd wordt in een wereld', schrijft Slatman.

Wanneer je niet goed kunt lopen, is je 'ik kan' beperkt, maar als je je in een rolstoelvriendelijke wereld begeeft, is die beperking minder groot dan in een omgeving waar je niet goed kunt rollen. Zo verbindt 'ik kan' het lichamelijke van een persoon met de wereld waarin deze persoon zich begeeft.

Deze benadering stelt Slatman in staat om op uiteenlopende verschijnselen - van obesitas tot racisme, seksisme en depressie - een interessant licht te werpen. Niet alleen een ziekte of lichamen gebrek kan namelijk ons 'ik kan' belemmeren, maar ook onze huidskleur, ons gender of onze lichaamsomvang. De mate waarin een omgeving is ingesteld op 'andere' lichamen bepaalt hoe soepel deze lichamen er zich kunnen bewegen.

Hoe subtiel dat ligt, blijkt alleen al uit de medische afbeelding die Slatman voor in haar boek heeft opgenomen. Daarop is de buik te zien van een zwarte, zwangere vrouw. Wanneer Slatman deze afbeelding voor het eerst ziet, beseft ze pas dat op medische afbeeldingen vrijwel altijd witte mensen staan. Dat lijkt onschuldig, maar doordat het witte lichaam de medische standaard is geworden, zijn allerlei zaken over het hoofd gezien. Bijvoorbeeld dat de temperatuurmeting die werkt op de witte huid, minder accuraat is als het om de zwarte huid gaat. En zo weet Slatman in dit interessante en belangrijke boek je blik telkens net te kantelen.

NON-FICTIE
Jenny Slatman
Nieuwe lichamelijkheid
Noordboek;
215 pagina's;
€ 22,90.

Jenny Slatman is filosoof en hoogleraar aan de Universiteit van Tilburg.

